

HET NEOLITHICUM IN NOORD-BRABANT

Het Neolithicum of de Jonge Steentijd onderscheidt zich van de voorafgaande periode door de manier waarop in het levensonderhoud wordt voorzien. Gedurende het Mesolithicum of Middensteentijd leefden de bewoners uitsluitend van jacht, visvangst en het verzamelen van in het wild groeiende vruchten en planten. Zodra nu de mens op kunstmatige wijze in zijn levensonderhoud gaat voorzien, begint het Neolithicum. Dit kan gebeuren door het zaaien en kweken van bepaalde gewassen en ook door het houden van vee.

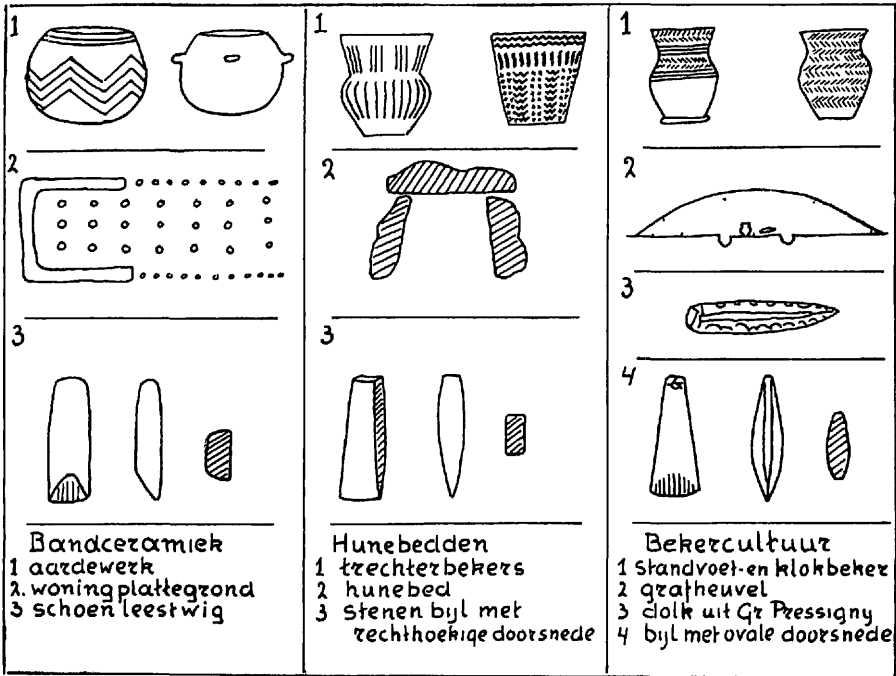
Het is dus duidelijk, dat men voor de aanvang van het Neolithicum geen vaste jaartallen kan noemen: de landbouw ontstaat niet overal tegelijk en zelfs voor Nederland ligt de aanvang van het Neolithicum voor de verschillende delen van het land verscheidene eeuwen uit elkaar.

Het beoefenen van de landbouw brengt met zich mee, dat men zich op bepaalde plaatsen gaat vestigen, tenminste voor enkele jaren; met het echte nomadenleven is het dan gedaan. Pas na twee of drie jaren is de grond uitgeput en tot zolang kan men op de zelfde plaats blijven wonen en meestal nog wel langer, omdat naast de oude akkers weer nieuwe aangelegd kunnen worden.

De landbouw eist ook het gebruik van grote stenen bijlen. De microlithen uit het Mesolithicum zijn niet geschikt om bossen om te hakken voor de aanleg van akkers, noch voor het bewerken van hout dat voor de bouw van huizen en schuren moet dienen en voor het fabriceren van zware gereedschappen.

Deze grote vuurstenen bijlen moeten geïmporteerd worden uit streken waar dit materiaal in de bodem wordt aangetroffen. De Kempische mens uit het Neolithicum moest hiervoor naar Spiennes in België of St. Geertruid bij Maastricht. Op beide plaatsen werden uitgestrekte praehistorische vuursteenmijnen terug gevonden. Misschien ging men vanuit de Kempen zelf deze industrie centra opzoeken, maar meer waarschijnlijk zijn het marskramers geweest, die met hun handelswaar langs de nederzettingen trokken. Als ruilmiddel zal aanvankelijk nog wel pelswerk hebben gediend, dat op jacht werd buit gemaakt. Immers we moeten niet denken, dat met het begin van de landbouw terstond met de oude levensgewoonten werd gebroken: jacht en visvangst op de kleine riviertjes en vennen zullen nog een voor naam deel van de dagtaak zijn gebleven.

Waarschijnlijk is de landbouw of het houden van een kudde schapen aanvankelijk niet gezien als de voornaamste werkzaamheid, maar wellicht als een verzekering tegen schrale tijden. De wol van de schapen kan spoedig ook als ruilmiddel zijn gebruikt om zich de voornaamste stenen gereedschappen aan te schaffen.

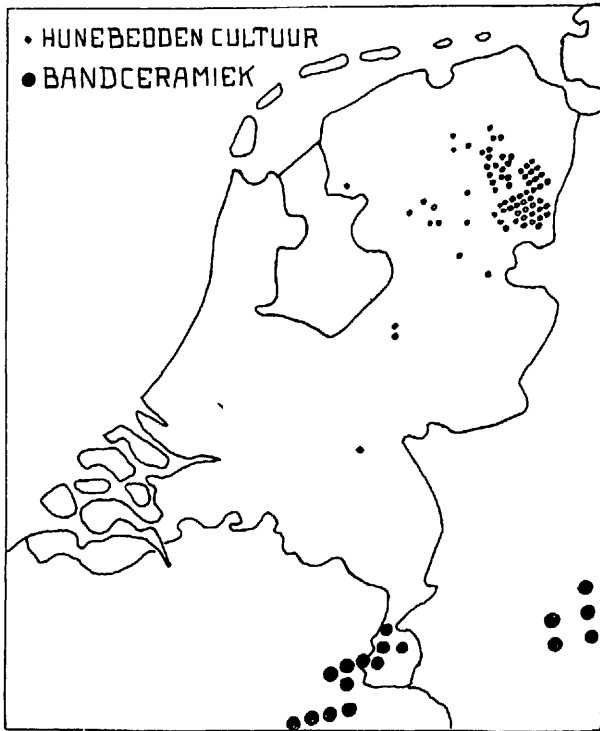

Naast zwaarder stenen gereedschap en het kiezen van min of meer vaste nederzettingen is ook het gebruik van aardewerk een aanwijzing, dat het Neolithicum is begonnen. Het gebruik van aardewerk hangt namelijk weer samen met landbouw en veeteelt, omdat nu voedsel bewaard en bereid moet worden.

Door het ontstaan van vaste nederzettingen doen zich natuurlijk ook nieuwe problemen voor op sociaal en rechtskundig gebied: de buurplichten en het gewoonterecht kunnen zich ontwikkelen. Het resultaat hiervan kunnen we nog waarnemen in de grafheuvels die deze eerste landbouwers voor hun doden hebben opgericht. Zonder een geordende samenwerking van een gemeenschap zou het opwerpen van een grote grafheuvel niet uitvoerbaar zijn geweest.

Landbouw en veeteelt maakten het mogelijk, dat voorraden werden aangelegd en dat men over meer vrije tijd beschikte. Daardoor kon men meer aandacht besteden aan het inrichten en meer bewoonbaar maken van de woningen en aan het op een kunstzinnige manier bewerken van de gereedschappen. Natuurlijk hebben de resultaten van deze artistieke arbeid de eeuwen slechts overleefd, als deze voorwerpen van steen waren vervaardigd. Maar reeds hieraan kan men zien, dat de neolithische mens niet alleen lette op het praktisch nut maar ook esthetische eisen ging stellen. Pijl- en lanspunten werden voortaan symmetrisch afgewerkt en zijn zeer sierlijk van

vorm. Zelfs de grote vuurstenen bijlen, die in feite alleen een scherp snijvlak nodig hebben, worden met eindeloos geduld tot een zuiver symmetrische vorm en een sierlijke lijn geslepen en gepolijst. Het aardewerk wordt met veel zorg vervaardigd en dikwijls met fraaie motieven versierd.

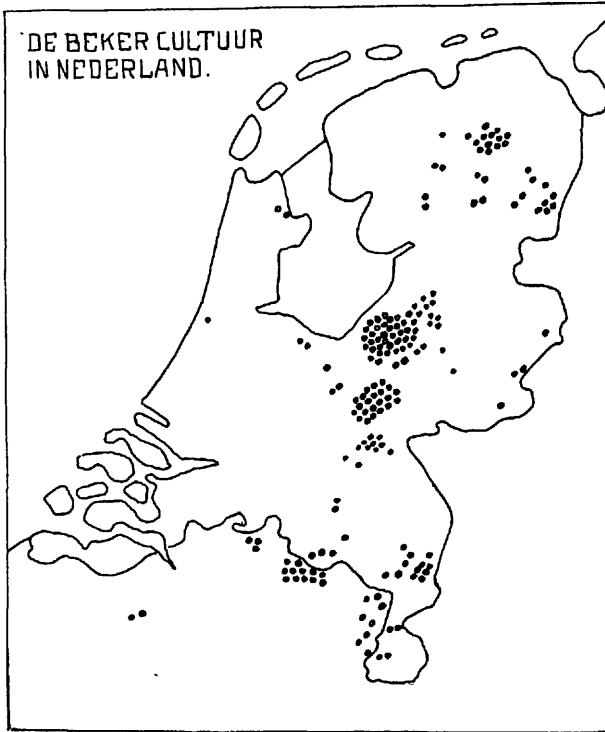

Aan het begraven van de doden wordt bijzondere zorg besteed. Niet alleen gaat men grote grafheuvels oprichten, waarbij waarschijnlijk een ingewikkeld grafritueel plaats vond, maar ook zorgde men dat de dode niet met lege handen het hiernamaals moest binnen gaan. Meestal krijgt hij een prachtig versierde aarden beker mee en soms een gepolijste bijl en een dolk van uitheemse vuursteen. Deze laatste is dikwijls zelfs uit Frankrijk (Grand-Pressigny) geïmporteerd.

Neolithische Culturen

Het neolithicum kan niet in zijn geheel als één cultuur worden beschouwd. Te groot zijn de verschillen zowel in tijd als in de begeleidende verschijnselen.

De oudste neolithische cultuur in ons land is de zogenaamde Bandceramiek, die omstreeks 4000 vóór Chr. overal op de löss-gronden van Limburg, België, Duitsland en het Donau-gebied verschijnt. Naar de versiering van het aardewerk, waarop stroken of banden van lijnen en punten zijn aangebracht, wordt dit de cultuur der Bandceramiek genoemd. In uitgestrekte dorpen, met een wal en een gracht omgeven, bouwden zij hun

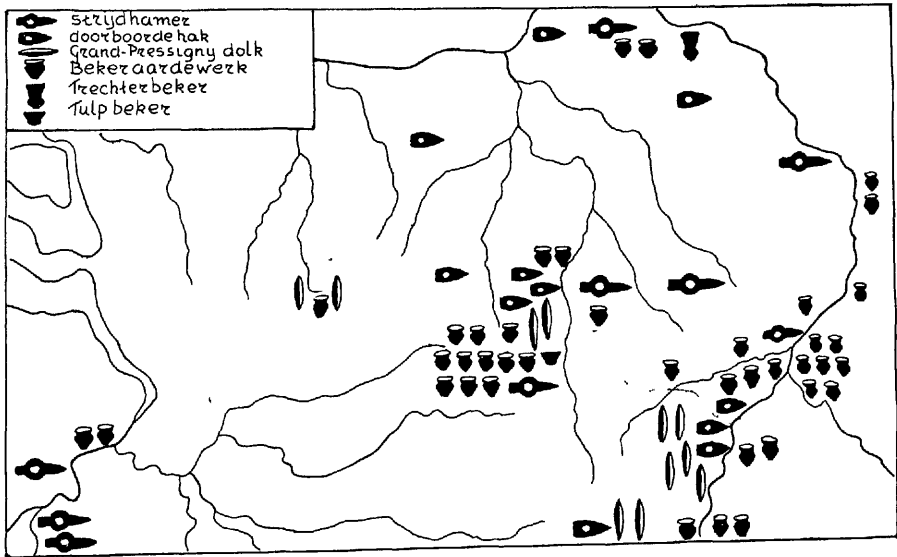
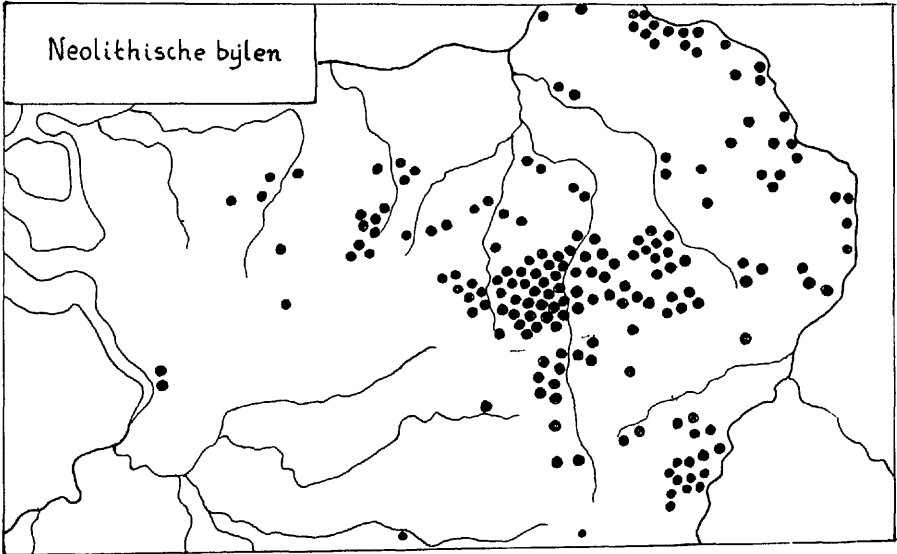
lange rechthoekige woningen, waarbij woonhuis, stal en schuur samen onder één kap waren verenigd. Buiten de woningen lagen grote en kleine ovens waarin het aardewerk en het brood werd gebakken. In afvalkuilen treft men soms ook nog organische resten aan o.a. verbrande beenderen, waaruit blijkt dat deze landbouwers ook vee en huisdieren bezaten. Skelet-resten van koeien, geiten, varkens, schapen en honden werden aangetroffen. Een andere cultuur treft men vooral in Drente, namelijk de Megaliet-cultuur, in ons land meestal Hunebeddencultuur genoemd. De grote, uit machtige zwerfstenen opgebouwde grafkamers van dit volk zijn algemeen bekend. De aardden bekers, die ze aan hun doden meegaven, waren met diep ingegroefde lijnen versierd. Naar de vorm worden zij „trechterbekers” genoemd. Evenmin als de hunebedden komt dit aardewerk alleen in Drente

voor, maar heeft een veel groter verspreidingsgebied tot zelfs in Noord-Brabant. Te Herpen werd dit aardewerk aangetroffen samen met stenen bijlen die door hun rechthoekige doorsnede kenmerkend zijn voor de hunebeddencultuur.

Tenslotte de Bekerculturen, waardoor ook Noord-Brabant meer intensief in het Neolithicum wordt betrokken.

De Bekercultuur is over geheel Nederland verspreid, maar heeft een sterke concentratie op de Veluwe, in Drente en in een strook van de Kempen naar Midden-Limburg zoals in bijgaand kaartje (op pag. 5) is aangegeven. Als men de verspreiding der vondsten alleen op de kaart van Noord-Brabant zou aantekenen, dan liggen de vondsten van Best, Bergeyk en Valkenswaard wat eenzaam. De samenhang wordt pas duidelijk door ook de vondsten uit Limburg en de Belgische Kempen hierop aan te geven. Ongetwijfeld geeft deze kaart waarop alleen de vindplaatsen van Bekeraardewerk en Grand-Pressignydolken en enige strijdhamers en doorboorde hakken staan aangegeven een zeer onvolledig beeld van het Neolithicum in Noord-Brabant. Men zou dit aan kunnen vullen met enige grafheuvels, zoals die van Witrijt, Bergeyk en Riethoven, maar ook dat wijzigt het algemene beeld van de kaart niet veel. Mogelijk kunnen ook nog enkele andere grafheuvels tot het Neolithicum worden gerekend zoals de Kattenberg te Casteren, de Kattenberg tussen Knegsel en Oerle, het Lambersbergje te Oerle en een grafheuvel te Hooge-Mierde. Een nog niet onderzochte grafheuvel bij het Broodven tussen Riethoven en Bergeyk wordt reeds door Panken genoemd, waarvan hij vertelt, dat de kern van de heuvel uit geel zand bestaat en dus niet uit heiplaggen is opgebouwd; dit is ook het geval met een paar grafheuvels te Luyksgestel. Meestal is dit een aanwijzing, dat deze heuvels nog uit het Neolithicum dateren.

Een geheel ander en uitvoeriger beeld geeft een kaart waarop het overige stenen materiaal staat aangegeven zoals vuurstenen bijlen. Van de strijdhamers en doorboorde hakken kan men zich overigens afvragen, of zij uitsluitend in het Neolithicum zijn gebruikt en zelfs de stenen bijlen kunnen nog gedurende de Bronstijd in gebruik zijn geweest, omdat brons waarschijnlijk te kostbaar was om als dagelijks gereedschap gebruikt te worden. Strijdhamers werden gevonden te Valkenswaard, Someren, Boxmeer en Ooyen. Doorboorde hakken te Loon op Zand, Diessen, Eersel, Bergeyk, Westerhoven, Empel en Oploo. Stenen bijlen en neolitische pijlpunten liggen over geheel Noord-Brabant verspreid met een zeer sterke concentratie in de Achtzaligheden. Ongetwijfeld is dit beeld zeer onvolledig, omdat stenen bijlen veelal door particulieren worden bewaard en dus niet in een museum terecht komen, noch in de literatuur worden vermeld. Ook de vondsten uit de Achtzaligheden zijn voor een gedeelte nog in particulier bezit en de mogelijkheid voor ondergetekende om deze vondsten

op te sporen heeft zeker invloed gehad op het beeld dat de kaart te zien geeft.

In elk geval laat deze laatste verspreidingskaart duidelijk zien, dat het Neolithicum in Noord-Brabant een groter betekenis heeft dan men uit de verspreiding van het bekeraardewerk zou kunnen opmaken. De mogelijkheid is overigens niet uitgesloten, dat andere aardewerkvormen, waarvan het neolithisch karakter tot nu toe niet werd onderkend, naast het bekeraardewerk hebben bestaan.

VINDPLAATSEN

Alphen

- 1 smaltoppige gepolijste bijl gevonden op „de Dekt” (30-8 1951)
Bezit Museum Alphen
2. gepolijste bijl met brede top, gev op „Ulekasteel”
Bezit Museum Alphen
- 3 Bijl met afgebroken top, gev bij „Keutelberg” (24-4-1952)
Bezit Museum Alphen
- 4 Smaltoppige bijl, gev op Papenakker
Bezit Prov Mus 's-Hertogenbosch
- 5 Gepol bijl met brede top, gev op Papenakker (1953)
Bezit Mus Alphen
- 6 Gesteelde pijlpunt met weerhaken, gev bij Keutelberg
Bezit Mus Alphen
- 7 Neolithische pijlpunt met holle basis, gev op Papenakker
Mus Alphen

Baarle-Nassau

- 1 st bijl met brede top en brede zijkant, gev op Pineind
Nat Hist Mus Tilburg
- 2 lange bijl met smalle top en brede zijkant
Nat Hist Mus Tilburg
- 3 bijl met smalle top
Jubelparkmuseum Brussel
- 4 twee neolith pijlpunten met steel en weerhaken
Jubelpark, museum Brussel

Beek en Donk

- 7 stenen bijlen
Br H IX p 67.

Beers

- st bijl. V L N M

Bergeyk

- 1 smaltoppige bijl, alleen snijvlak geslepen Prov Mus 's Bosch.
Hermans Oudh p 78
- 2 geslepen bijl, smaltoppig Prov Mus Den Bosch
Hermans Oudh p 78
- 3 korte breedtoppige bijl, gev door J Snellens (1915)
Bezit P Goossens, Hoogeloon
- 4 gepol bijl
Jubelparkmuseum Brussel
- 5 bijl, lang 24 cm, gev door H Hurkmans (1898)

Inl. Pastoor A. de Laat Kaggevinne, België.

6. dolk van Grand-Pressigny materiaal, lengte 21 cm , gedeeltelijk geslepen.
gev. door J N Panken. Mus. Taxandria, Turnhout.
7. twee gesteelde neolithische pijlpunten, gev op de Weebosch.
Prov Museum Den Bosch

Berlicum

gepolijste bijl met ovale doorsnede; gev. bij het Heidens Rot.
Prov. Museum Den Bosch.

Best

1. gepolijste vuurst. bijl; gev. op de grens van het dorp Acht door J. de Vries
(Eindhoven, 1958) Bezit J. de Vries.
2. twee bijlen gevonden tijdens opgraving van een urnenveld door Willems
(Willems 1935). Prov. Museum Den Bosch.
3. scherven van twee of drie bekers (Willems 1935)
Prov. Museum Den Bosch.

Beugen

„enige stenen wapenen” (V.L.N.M.)
Rijksmuseum Leiden.

Bladel

1. smaltoppige bijl, gev op „de Hoendernesten” door J. van Laarhoven.
Bezit: de Groot, Hapert
2. twee gepolijste beitels, gev. langs de Beerze.
Bezit Swalen, Vessem.
3. stenen bijl, gev. op de Hofstad door Baayens.
Bezit de Groot, Hapert.
4. een zeer grote stenen bijl en twee neolithische pijlpuntjes.
Rijksmuseum Leiden V.L.N.M

Boekel

1. grijze vuurstenen bijl.
Br H. jrg. VII p 124

Boxmeer

1. gepolijste vuurstenen bijl Catal. 1908
2. stenen strijdhamer aan beide zijden tot bijna de helft doorboord.
lengte 17 cm gev 1953. Inl Pastoor Binck, Alphen.

Boxtel

1. vuurstenen bijltje met ovale doorsnede; gev. op akker bij „Het Kinderbosch”.
Br. H. jrg. IX. 1957, p. 67
2. vuurstenen bijl gev. tussen Boxtel en Liempde.
Prov Museum Den Bosch.

Cuyk

„stenen wapenen” in grafveld te Cuyk. V L.N.M
Rijksmuseum Leiden.

Deurne

1. gepolijste vuurstenen bijl. Catal 1908 Rijksmuseum Leiden.
2. „enige vuurstenen werktuigen”. Catal 1917.
Prov Museum Den Bosch.
3. fragment van bijl met rechthoekige doorsnede Bezit. J. Nis, Deurne.
4. neolithische pijlpunt met steel en weethaken
B V.G.O -IV, 1844, p. 88

Diessen

doorboorde stenen hak; gev. op Baarschot; geschonken aan „een Fraterschool...”
(verder onbekend). Inl. van Dijck, Baarschot, Diessen (1954).

Drumen

enige neolithische pijlpunten. B.S.R.B. 1932, p. 348.

Eersel

1. fragment van stenen bijl met ovale doorsnede; gev. op het Molenveld bij Schadewijk.
Bezit: van der Aalst, Eersel.
2. doorboorde hak; gev. bij de Hees op het Knegselsheike.
Bezit: G. Beex, Hoogeloon.

Eindhoven

1. „enige” stenen bijlen gev. op het terrein van het Rijkskrankzinnigengesticht (1930)
V.R.V. 1930.
2. ongepolijste bijl gev. bij werkzaamheden op het Stationsplein.
Br. H. VII, p. 148.
3. fragment van bijl gev. bij Eckart. Inl. H. Mandos, Waalre.

Empel

doorboorde hak in 1837 gev. op „Koudenoord” bij de Blauwe Sluis.
(Hermans Oudheden), Prov. Museum Den Bosch.

Erp

pijlpunten en stenen bijlen gev. langs de Aa.
O.M.N.R. XXV, 1944, p. 91.

Esbeek

vuurstenen bijl gev. langs trambaan naar Poppel.
Oudheidkamer Hilvarenbeek.

Escharen

1. stenen bijl, lengte 15 cm; tot 1940 in bezit van seminarie der Paters Capucijnen
te Langeweg.
2. gepolijste bijl. V.L.N.M. Rijksmuseum Leiden.

Etten

stenen bijl gev. tussen Etten en Hoeven. Bezit: mej. Vermeulen, te Etten (1958)

Gassel

enige stenen bijlen V.L.N.M.

Gemert

smaltoppige vuurstenen bijl. Arch. N. 1958, 3, kol. 57.
Gemeente museum Arnhem.

Gilze

lange smalle vuurstenen beitel gev. in het Kerkebroek.
Inl. Pastoor Binck te Alphen.

Ginneken

grijze vuurstenen bijl gev. op het terrein van het Seminarie Ypelaar.

Gourle

grijze vuurstenen bijl gev. op de Rechte Heide.
Inl. Pastoor Binck te Alphen (22-4-1956).

Grave

1. drie stenen bijlen. Catal. 1908. Rijksmuseum Leiden.
2. groene gepolijste bijl, gev. in de Maas. Prov. Museum Den Bosch.

Groeningen

bijl van kwarts. Prov. Museum Den Bosch.

Hapert

1. vuurstenen bijl, gev. door J. Schellens (1954). Bezit de Graaf te Waalre.
2. grijze vuurstenen bijl, gev. in de staatsbossen bij Witrijt door J. Gruythuizen te Luyksgestel (tevens eigenaar).

Haps

gepolijste vuurstenen bijl. Catal. 1908. Rijksmuseum Leiden.

Heeswijk

vuurstenen bijl. Prov. Museum Den Bosch.

Helmond

1. vuurstenen bijl gev. bij kasteel Croy (1930).
Museum Kasteelraadhuis Helmond.
2. vuurst. bijl gev. in de Waranda V.L.N.M.
3. fragment van vuurst. bijl gev. in het Park. V.L.N.M.

Herpen

Hunebeddenaardewerk en bijlen met vierkante doorsnede.
Prov. Museum Den Bosch. Br. H. VII, P. 148.

Hilvarenbeek

vuurst. bijl met ovale doorsnede. Nat. Hist. Museum Tilburg.

Hoogeloon

1. vuurstenen bijl, gev. ten oosten van Hoogeloon.
Br. H. VIII, 1956, p. 126.
2. gepolijste vuurstenen bijl. Bezit: G. Beex Hoogeloon.
3. fragment van gepolijste bijl met smalle zijkanten, gev. op den Biestheuvel (1953);
Bezit: G. Beex Hoogeloon.
4. top van stenen bijl, gev. bij de Vossenbussel (1955).
Bezit: G. Beex Hoogeloon.
5. Kleine vuurstenen bijl, gev. bij de Kaboutersberg (1954) door E. Cools.
Bezit G. Beex Hoogeloon.
6. neolithische pijlpunt, gev. tussen crematieresten in grafheuvel de „Smousenberg”.
Beex, 1957, p. 26.

Hooge-Mierde

vuurstenen bijl, gev. op Het Hoog. Willems 1935, p. 133.
Prov. Museum Den Bosch.

Hulsel

klein stenen bijltje, gev. door H. Swancn te Casteren en geschonken aan
Dr. Brunsting, Leiden (1951).

Katwyk a/d Maas

gepolijste bijl. Taxandria, Turnhout 1904/5, p. 191.

Knegsel

1. bijl met rechthoekige doorsnede. Prov. Museum Den Bosch.
2. korte bijl met smalle geslepen zijkanten. Bezit: van Boxem Knegsel.
3. fragment van bijl, gev. langs weg naar Hoogeloon. G. Beex Hoogeloon (1953).
4. neolithisch pijlpuntje, gev. onder de Kattenberg op de grens tussen Knegsel en Oerle tijdens opgraving door Dr. Heyszeler in 1952.

Leende

1. bijl van grijze vuursteen. Museum van Kasteelraadhuis te Helmond.
2. twee gepolijste en een ruw bekapte bijl, gev. in de Leenderheide.
Br. H. VII, 1955, p. 124.
3. scherven van bekeeraardewerk, gev. tussen Leende en Valkenswaard.
Br. H. VIII, 1956, p. 125.

Liempde

twee vuurstenen bijlen. Catal. 1917. Prov. Museum Den Bosch.

Lieshout

vuurstenen bijl V.L.N.M. Prov. Museum Den Bosch.

Loon op Zand

doorboorde hak; gev. bij het Platte Ven. Arch. N. 6de S. jrg. 10, (1957), afl. 4, kol. 55.

Maarbeeze

grote kling van Grand-Pressignymateriaal, gedeeltelijk gepolijst.
Bezit: Br. Aquilas Wouters Nijmegen (1958).

Maasbree

gepolijste vuurstenen bijl. Catal. 1908. Rijksmuseum Leiden.

Maren

stenen bijl, gev. in de Maas. Prov. Museum Den Bosch.

Middelbeers

stenen bijl, gev. bij de Baasterhoeve. Bezit: van Hout, Hoofd der school te Hapert 1958).

Mill

enige stenen bijlen, een doorboorde hak en enige neolithische pijlpunten.
Inl. en eigenaar Claassen, Hoofd der School Mill (1956).

Moergestel

1. stenen bijl met rechthoekige doorsnede, gev. ten zuiden van het dorp.
Prov. Museum Den Bosch.
2. stenen bijl met smalle geslepen zijkanten. gev. nabij de Rozep.
Oudheidkamer Hilvarenbeek (1955).

Nuenen

1. vuurstenen bijl met ovale doorsnede, gev. in het Broek. Catal. 1917.
Prov. Museum Den Bosch.
2. vuurstenen bijl met smalle zijkanten, gev. op Koks. Prov. Museum den Bosch.
3. ruwe stenen bijl met geslepen snijvlak, gev. op Koks. Mus. idem.
4. lange smalle bijl gev. op Koks. Mus. idem.

St. Oedenrode

1. enige gepolijste stenen bijlen V.L.N.M. Rijksmuseum Leiden.
2. vuurstenen bijl met smalle zijkanten. Prov. Museum Den Bosch.

Oeffelt

twee gepolijste vuurstenen bijlen. Catal. 1908. Rijksmuseum Leiden.

Oerle

vuurstenen bijltje, gev. bij Lambersbergje bij Halve Mijl.
Bezit: Prof. Dr. W. Glasbergen, Amerfoort.

Oirschot

ruwe stenen bijl. Bezit: M. van Hout Oirschot (1952).

Ooyen

1. bijl met ovale doorsnede, gev. in de Maas. Prov. Museum Den Bosch.
2. strijdhamer, gev. in de Maas. Prov. Museum Den Bosch.

Oploo

1. gepolijste stenen bijl met smalle zijkanten.
Bezit: J. Bellemakers, St. Antonis (1955).
2. gepolijste vuurstenen bijl. Bezit Oud-burgemeester Goossens, Oploo.
3. gepolijste vuurstenen bijl, gev. 1854 op de grens van Sambeek.
Hermans Oudheden, p. 2.

Oss

bekeraardewerk, Bursch 1937, p. 1-3.

grijze vuurstenen dolk, gev. op het Helder. Bezit: J. Bellcmakers te St. Antonis (1955).

Riethoven

1. stenen bijl, gev. op den Hobbel. Bezit J. M. van Doorn (1954).

2. gepolijste bijl, gev. op het Heiereind. Bezit: Jongensschool Riethoven.

3. stenen bijl, gev. op de Voort. Bezit: Jongensschool Riethoven.

4. bijl van kwarts. Hermans Oudheden, p. 80.

5. ruwe bijl met geslepen snijvlak; gev. door J. Cremers (1914).

Bezit: P. Goossens Hoogeloon (1955).

6. doorboorde stenen hak; gev. tijdens opgraving van urnenveld ten oosten van Riethoven in 1909. O.M. IV, 1910, p. 31. Rijksmuseum Leiden.

Rijsbergen

1. zeven neolithische pijlpunten. Br. H. VIII, 1956, p. 125.

2. stenen bijl, gev. op de Gouberg. Bezit heemkundekring Rijsbergen (1954).

Sambeek

gepolijste vuurstenen bijl. Catal. 1908. Rijksmuseum Leiden.

Schayk

schaal van klokbekeraardewerk uit grafheuvel. Van Giffen 1949, p. 69.

Someren

1. strijdbijl; gev. in de Kuilen (1939). Br. H. VII, p. 124.

Bezit: W. Knippenberg St. Michielsgestel.

2. stenen bijl, gev. tussen Someren en Maarheeze. Oudheidkamer Someren.

3. vuurstenen bijl; gev. bij de Postheuvel. Prov. Museum Den Bosch.

4. gepolijste vuurstenen bijl. Bezit: J. van Gestel Beek en Donk (1954).

5. vuurstenen bijl met ovale doorsnede. Nat. Hist. Museum Tilburg.

Son

stenen bijl; gev. in de Dommel (1806). Prov. Museum Den Bosch.

Tilburg

1. ruwe bijl; gev. in de Witsie. Nat. Hist. Museum Tilburg.

2. bijl van bruine jaspis. Rijksmuseum Leiden. Catal. 1908.

3. gepolijste vuurstenen bijl. Rijksmuseum Leiden. Catal. 1908.

Valkenswaard

gepolijste vuurstenen bijl. Rijksmuseum Leiden. Catal. 1908.

Veldhoven

1. gepolijste vuurstenen bijl met smalle zijdkanten. Prov. Mus. Den Bosch.

2. vuurstenen beitel; gev. t.o. steenfabriek de Heibloem. Catal. 1917.

Prov. Museum Den Bosch.

3. stenen bijl met smalle zijdkanten; gev. op Zonderwijk. Prov. Museum Den Bosch.

Velp

drie gepolijste bijlen. Catal. 1908. Rijksmuseum Leiden.

Venray

twee gepolijste bijlen. Catal. 1908. Rijksmuseum Leiden.

Vessem

1. gepolijste vuurstenen bijl; gev. tussen Vessem en Oerle (1952).

Bezit: G. Becx Hoogeloon.

2. Vuurstenen bijl met smalle zijdkanten; gev. langs de weg naar Knegsel in 1955. In particulier bezit te Oerle.

3. gepolijste stenen bijl. lengte 15 cm. Rijksmuseum Leiden.

4. twee neolithische pijlpuntjes. Rijksmuseum Leiden.

Vierlingsbeek

vijf stenen bijlen of fragmenten hiervan Hermans Oudheden, p 2

Wanroy

enige stenen bijlen V L N M

Westerhoven

1 doorboorde hak, gev in de Setten Bezit Mgr Bannenberg St Michielsgestel
Br H IX, p 100-107

2 twee bijlen van kwarts Prov Museum Den Bosch Hermans Oudheden, p 80

Wintelre

smalle ruwe beitel, gev langs zandweg naar Zand-Oerle Bezit G Beex Hoogeloon

Witryt

Neolithische grafheuvel met klokbeker en vuursteendolk van Grand-Pressigny-
materiaal Beex, 1957 p 7 23

LITERATUUR (afkortingen)

Arch N Archeologisch Nieuws Mededelingen van de Rijksdienst voor het Oudheid-
kundig Bodemonderzoek Nieuws Bulletin Kon Ned Oudheidkundige Bond S 6

Br H Brabants Heem Twee maandelijks tijdschrift voor Heem- en Oudheidk
B S R B Bulletin d l Soc Roy Belg d'Antr et de Prehist Bruxelles

B V G O Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde

Catal 1908 Catalogus van het Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden

Catal 1917 Holwerda J H en Smit J P W A, Catalogus der archaeologische ver-
zameling van het Prov Gen v Kunsten en Wetensch in Noord-Brabant 's Hertogen-
bosch 1917

O M Oudheidkundige Mededeelingen van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden
(Oude Reeks)

O M N R Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te
Leiden Nieuwe Reeks

V L N M Voorlopige lijst der Nederlandsche Monumenten enz Dl X, 1931

V R V Verslag omtrent 's Rijks verzamelingen van Geschiedenis en Kunst

Beex 1957 G Beex, Twee grafheuvels in Noord-Brabant Bijdragen tot de studie van
het Brabantse Heem, Dl IX, Eindhoven, 1957

Bursch 1937 F C Bursch, Grafheuvels te Oss Oudheidkundige mededelingen Nieuwe
Reeks XVIII, Leiden, 1937

van Giffen 1949 Prof Dr A E van Giffen, Een vierperioden-tumulus met primaire
klokbekerheuvel bij Schaaik, Gem Oss, N Br

Brabants Heem, I, 1949

Hermans Oudheden C R Hermans, Noordbrabants Oudheden, 's Hertogenbosch 1865

Willems 1935 W J A Willems, Een bijdrage tot de kennis der Voor-Romeinsche
urnenvelden in Nederland Maastricht, 1935

Algemene werken

J D van der Waals en W Glasbergen, Beaker types and their distribution in the Nether-
lands Palaeohistoria Vol, IV, Groningen, 1955

M E Marien, La civilisation des „gobelets” en Belgique Bulletin des Musees Royaux
d'Art et d'Histoire S IV, 1-2, p 16 48, Bruxelles, 1948

M E Marien, Oud-Belgie, van de eerste landbouwers tot de komst van Caesar Ant-
werpen, 1952

H T Waterbolk, De Praehistorische Mens en zijn Milieu Assen, 1954

BELGIË

Achel

2 stenen bijlen Claassen 1952, p 91 en Claassen 1953, p 43

Antwerpen

2 stenen bijlen en 6 neol pijlpunten Lucien Dursin, Antwerpsche Voorhistorische Oudheden, (1932), p 4

Bree

stenen bijlen Claassen, 1953, p 46

Dendermonde

2 strijdhamers Marien, 1948, p 36-37

Diest

1 gepol bijl Belg Anc I, p 229

Eksel

3 neol pijlpunten Claassen 1957

Genk

doorboorde hak Marien, 1948, p 38 en 1 gepol bijl Belg Anc I

Hechtel

28 neol pijlpunten, 3 stenen bijlen Claassen 1953, p 44 en Jacques, 1958

Kinrooy

4 stenen bijlen en 3 dolken van Grand-Pressigny materiaal Geerkens, 1950 Smits 1951, p 17 en Marien, 1948, p 42

Lanaken

dolk van Grand-Pressigny materiaal en een beker
Marien 1948 en Smits, 1949

Lommel

2 stenen bijlen, 70 neol pijlpunten, 1 strijdhamer, 7 bekers, 1 tulpbeker
Smits, 1951, 1952, 1954, Claassen 1953 en 1955, de Laet en Marien, 1951 en Marien 1948

Maaseik

1 dolk van Grand-Pressigny Marien, 1948, p 42 en 9 gepol bijlen, Belg Anc I

Meerhout

1 gepol bijl Belg Anc I p 227

Meeuwen

1 stenen bijl Claassen, 1953, p 46

Merksplas

bekeraardewerk en 2 dolken van Grand-Pressigny Marien, 1948

Molenbeersel

1 doorboorde hak Marien, 1948, p 38 en 1 gepol bijl Belg Anc I

Neerpelt

1 stenen bijl Smits, 1952

Ophoven

2 doorboorde hakken en 3 stenen bijlen Geerkens, 1950

Overpelt

60 neol pijlpunten, 4 bijlen, 4 bekers Claassen 1953, p 45, Marien 1948

Rykel

1 stenen bijl A C 1956

Ryckevorsel

1 gepol bijl Belg Anc I p 227

Tongerloo (by Maaseik)

3 stenen bijlen Belg Anc I, p 195

Temsche

2 bekers. Marien, 1948. p. 30-31.

Waasmunster

1 strijdhamer. Marien, 1948, p. 37.

Zolder

1 vuursteen dolk en 1 stenen bijl. Smits, 1951.

Zutendaal

2 dolken van Grand-Pressigny. Smits, 1949, Marien 1948, p. 41.

Belgisch Limburg

2 doorboorde hakken; niet nader gelocaliseerd, berustend in jubelpark Museum te Brussel. Marien, 1948.

A. C. 1956- *A. C.* Vondstmeldingen. Limburg XXXV, no. 12, 1956, p. 312.

Claassen 1952 - *E. H. A. Claassen*, Voorhistorisch Nieuws. Het oude Land van Loon. VII, 1952, p. 91-92.

Claassen, 1953 - *E. H. A. Claassen*, Voorhistorisch Nieuws. Het Oude Land van Loon, VIII, 1953, p. 43-46.

Claassen, 1955 - *A. Claassen*. Limburg, XXXIV, 1955, p. 156-157.

Claassen, 1957 - *E. H. A. Claassen*, Archeologisch Overzicht betreffende de vroegste geschiedenis van de Limburgse Kempen. Het Oude Land van Loon, XII, 1957, p. 185-205.

Geerkens, 1950 - *H. J. Geerkens*, Bijzondere Vondsten in Kinrooi. Het Oude Land van Loon, V, 1950, p. 46-55.

Jacques, 1958 - *E. Jacques*, Oudheidkundige Vondsten te Hechtel. Limburg, XXXVII, no. 8-9, 1958, p. 199-206.

de Laet en Mariën - *Dr. S. J. de Laet* en *Dr. M. E. Marien*, Een grafveld uit de IJzertijd te Lommel-Kattenbosch. Het Oude Land van Loon, VI, p. 33-54.

Marien, 1948 - *M. E. Marien*, La civilisation des „Gobelets” en Belgique. Bulletin des Musées Royaux d'Art et d'Histoire, Serie IV, no. 1-2, Bruxelles, 1948, p. 16-48.

Smits, 1949 - *Frater G. Smits*, Voorhistorische Werktuigen I en II. Het Oude Land van Loon, IV, 1949, p. 83-90 en p. 108-120.

Smits, 1951 - Voorhistorische Vondsten, 1 c. VI, 1951, p. 14-19.

Smits, 1952 - Voorhistorische Vondsten, 1 c. VII, 1952, p. 25.

Smits, 1954 - Voorhistorische Vondsten, 1. c. IX, 1954, p. 54-55.

Belg. Anc. - *A. de Loe*, Belgique Ancienne.

G. BEEEX.

VONDSTMELDINGEN

Ten zuiden van het dorp Megen werd bij het graven van een kavelsloot op een diepte van $\pm$ één meter een Romeins bord van terra sigillata gevonden. Dit bord werd ter identificatie opgestuurd naar de Rijksdienst te Amersfoort. Deze gaf de volgende beschrijving:

Vorm: DRAGENDORFF 31

(of LUDOWICI SA/SB)

Stempel: moeilijk leesbaar waarschijnlijk:

CAVA (?) NV (S)

De pottenbakker Cavanus of Cavannus heeft gewerkt in Les Allieux in Oost-Frankrijk $\pm$ 180-200 na Chr.

Boxmeer

E. J. WINTER